

Történelem érettségi adattár

*Az őkor és kultúrája
1. modul*

www.diakkapu.hu

2008. augusztus 26.

Tartalom

Bevezető	2
Érettségi témakörök	2
Fogalmak	2
Személyek	6
Kronológia	12
Topográfia	12
Térképek	17

Bevezető

Tananyagunk segédlet a történelem érettségire készülő diákok számára. A következő oldalakon a kétszintű történelem érettségien elvárt ismeretek gyűjteménye szerepel (fogalmak, személyek, kronológia, topográfia), melyet a központi kerettanterv alapján állítottunk össze.

Érettségi témakörök

TÉMÁK	VIZSGASZINTEK	
	Középszint	Emelt szint
1.1. Vallás és kultúra az ókori Keleten	Az egyes civilizációk vallási és kulturális jellemzőinek azonosítása	Egy folyamati ment civilizáció jellemzői (pl. Egyiptom, Kína). Az egyistenhit a zsidó vallásban.
1.2. A demokrácia kialakulása Athénban	Az athéni demokrácia intézményei, működése.	Az athéni demokrácia kialakulásának folyamata. A spártai állam.
1.3. A római köztársaság virágkora és válsága, az egyeduralom kialakulása	A hódító háborúk társadalmi és politikai következményei a köztársaság korában.	Augustus principátusának jellemző vonásai
1.4. Az antik hitvilág, művészet, tudomány	A görög hitvilág néhány jellemző vonása (pl. <i>többistenhit, halhatatlan istenek</i>), a legfontosabb istenek nevének ismerete. A klasszikus kor és a hellenizmus kimagasló kulturális emlékei. A római építészet jelentős alkotásainak azonosítása. A római városépítés jellegzetességei és emlékei Pannóniában.	A görög tudomány egyes területeinek egy-egy alkotója (történetírás, természettudományok, filozófia). A római történetírás egy-egy jelentős alkotója (pl. <i>Livius, Tacitus</i>).
1.5. A kereszténység kialakulása és elterjedése	A kereszténység főbb tanításai.	A kereszténység történetének néhány állomása az ókorban (pl. <i>páli fordulat, üldöztetés, milánói ediktum, niceai zsinat</i>).
1.6. A népvándorlás, az antik civilizáció felbomlása	A Nyugat-római Birodalom bukása és a népvándorlás.	A népvándorlás legfontosabb mozzanatainak és résztvevőinek ismerete, térbeli elhelyezése (pl. <i>germánok, hunok</i>).

Fogalmak

Állam	Egy földrajzi terület felett a legfőbb hatalommal rendelkező politikai szervezet. Fő feladatai: belső rend fenntartása, a terület védelme, a gazdaság működésének biztosítása.
Állattenyésztés	A mezőgazdaság egyik ága. Feladata, hogy az emberi társadalmat állati termékekkel (hús, tej, bőr stb.) lássa el, valamint különböző feladatokra (igavonás, emberek és terhek szállítása, őrzés, szórakozás stb.) alkalmas állatokat biztosítson. A földműveléshez hasonlóan az újkőkorban alakult ki.
Amfiteátrum	Római körszínház elliptikus arénával, gladiátori játékok, állatviadatok színhelye. A legismertebb amfiteátrum a Kr. u. első században épült Colosseum (Amphiteatrum Flavium).
Apostol	A keresztény hagyomány szerint azon férfiak, akik Jézustól küldetést kaptak a keresztény hit terjesztésére.
Arisztokrácia	Az ókori Athénban a tekintélyesebb földbirtokkal rendelkezők társadalmi csoportja. Általánosabban értelemben minden társadalom előkelő (általában nagyméretű földbirtokkal rendelkező) rétegét így nevezzük.
Barbár	Az ókori görögök és rómaiak által használt, alapvetően negatív értelmű elnevezés a számukra idegen népekre.
Biblia	A zsidó és keresztény vallás szent könyve, két fő része az Ó- és az Újszövetség.
Birodalom	Nagy területű, több államot egyesítő politikai-gazdasági egység.

Brahmanizmus (hinduizmus)	Indiai politeista vallás. Fő tanításai közé tartozik a reinkarnáció (lélekvándorlás) tana. Nevét papjairól (brahmanák) kapta.
Bronzkor	Régészeti kor, amelyben a legfontosabb használt fém a réz és ón ötvöztetésével előállított bronz volt. A bronz megjelenésének időpontja és a korszak időbeli kiterjedése civilizációként változó (egyes területeken ki is maradt a bronzkor a fejlődésből).
Buddhizmus	A brahmanizmussal szemben a Kr. e. VI. században kialakult vallási-filozófiai nézetrendszer, több vallás alapja (lámaizmus, zen-buddhizmus). Fő tanítása a vágyakról való lemondás útján a Nirvána-állapot elérése.
Colonus	A római birodalomban a Kr. u. III. században megjelenő a városokból vidékre költöző társadalmi csoport, akik a nagybirtokosoktól bérelt földből tartották el magukat elsősorban önellátásra berendezkedve.
Consul	A római köztársaság korában (Kr. e. 510-31) a római állam vezető tisztségviselője. Évenként két konzult választottak.
Császár	A Római Birodalom vezetője Kr. e. 31, Augustus actiumi győzelmét követően. Diktatórikus hatalma alapja a hadsereg volt. A középkortól a bizánci és a német-római császárok a római császárok utódainak tekintették magukat, akárcsak az orosz cárok.
Csere	Kereskedelmi ügylet, amelyben a résztvevő felek kölcsönösen átengedik egymásnak árucikkek tulajdonjogát ár megállapítása nélkül. A történelemben a kereskedelem első formája.
Cserépszavazás	Az ókori Athénban a demokrácia korában elméletileg a türanniszra törekvők elűzésére alkalmazott, a gyakorlatban azonban a politikai küzdelmek eldöntésére használt szavazási mód.
Demokrácia	Olyan kormányzati forma, ahol a hatalom gyakorlásában a nép egésze részt vehet közvetve vagy közvetlenül. Először az ókori Athénban vezették be Kr. e. 508-ban Kleiszthenész reformjaival.
Démosz	A köznép (kereskedők, kézművesek, földművesek, munkások) az ókori Athénban.
Despotizmus	Az ókori Keleten jellemző monarchikus kormányzati forma, amelyben a gyakran isteni jelleggel felruházott uralkodó teljhatalommal rendelkezett.
Diaszpóra	Görög szó, jelentése: szétszóródás. A történelemben azt az állapotot értjük a fogalom alatt, mikor egy nép egy része (vagy egésze) nem az anyaországban él, hanem attól távol. A legismertebb a zsidó diaszpóra, amely a Római Birodalom korában kezdődött (a korábbi babiloni fogságtól és a hellenizmusban kialakuló zsidó diaszpórától eltekintve): zsidó lázadások (66-70, illetve 132-135) után a római csapatok elpusztították a jeruzsálemi templomot (Kr. u. 70), majd Hadrianus kitiltotta a zsidókat Jeruzsálemből (amelyet el is pusztított, és a helyén egy új várost építtetett).
Dictator	A római köztársaság korában az államot fenyegető veszély esetén fél évre választott, teljhatalommal rendelkező tisztségviselő.
Dominatus	A római császárkor második, Diocletianus uralkodása alatt kezdődött korszaka, amelyben a császárok nyílt egyeduralkodást gyakoroltak.
Egyház	Egy vallás intézményesült formája, rendszerint hierarchikus szervezetet alkot.
Ékírás	Az ókori Mezopotámiában használt írásforma.
Eklészia	Az ókori Athén népgyűlése.
Építészet	Épületek és építmények készítése, az épített környezet alakítása. Egyszerre mérnöki tudomány és művészet.
Esküdtbírótság	Olyan bíraskodási forma, amelyben a döntést nem a bíró, hanem az erre kiválasztott állampolgárok hozzák meg. Az ókorban Athénban (héliia) és Rómában is használták. Napjainkban az angolszász jogrend alkalmazza az esküdtbírótság intézményét.
Eszközhasználat és eszközkészítés	Az őskorban (őskőkor) megjelent tevékenységek, melyek segítségével az ember ősei hatékonyabban tudtak élelmet szerezni, valamint intelligenciájuk is fejlődött.
Evangélium	Az Újszövetségben a Jézus életét, halálát és feltámadását elbeszélő négy könyv neve.
Fáraó	Az ókori Egyiptom despotikus hatalommal rendelkező uralkodója (valójában csak az Újbirodalom korában nevezték így az uralkodót).
Filozófia	Görög szó, jelentése: a bölcsesség szeretete. Az ókori Hellaszban kialakult, lét okával és céljával, a megismeréssel, a történelem rendezelvével, Isten létevel stb. foglalkozó tudomány.
Földművelés	A mezőgazdaság egyik ága. Feladata az emberi társadalom ellátása növényi terményekkel, (élelmiszerek állatok és emberek számára, textilipari nyersanyagok). Az állattenyésztéshoz hasonlóan az újkőkorból alakult ki.

Gladiátor	A Római Birodalomban rendezett ünnepi játékokon fellépő, általában rabszolga harcosok, akik párokra osztva gyakran az egyik fél halálával végződő harcot vívtak.
Gyűjtögetés	Az őskorban kialakult élelmiszerszerző tevékenység.
Halászat	Az őskorban kialakult élelemszerző tevékenység.
Hellenizmus	Korszak, amely Nagy Sándor halálától a Ptolemaida Egyiptom (az utolsó hellenisztikus állam) rómaiak által történt elfoglalásáig (Kr. e. 30) tartott, valamint kultúra, amely Nagy Sándor birodalmának utódállamaiban jött létre a görög és a keleti kultúra összeolvadásával. Így a gazdaságban, továbbá a művészetekben és a tudományokban is jelentős fejlődés következett be.
Hieroglifa	Ókori egyiptomi írás írásjele. A görög kifejezés jelentése: „szent véset”. A hieroglifák képszerű ábrázolások, azonban valójában szótag- és betűírásról van szó.
Homo sapiens	A főemlősök rendjébe, a hominidák családjába tartozó állatfaj. Nevének jelentése: „értelmes (bölcs) ember”. Körülbelül 130 ezer éve jelent meg a Földön. Jellemzői: társadalomban él, képes közös munkára, tagolt beszédre és gondolkodásra.
Kereskedelem	Az egyik alapvető gazdasági ág, különböző áruk vagy áru és ellenértékének cseréje. Rendszerint szállítási tevékenység kapcsolódik hozzá.
Keresztény	A Kr. u. 1. században a zsidó vallásból kialakult monoteista vallás valamely ágának követője.
Kézművesség	Olyan tevékenységek csoportja, amelyek az ember számára hasznos tárgyakat állítanak elő egyszerű eszközök segítségével, de alapvetően kézi munkával. Az első kézműves tevékenységek (fonás, szövés, fazekasság, fémművesség) az újkőkorban jelentek meg.
Királyság	Monarchikus államforma, amelyben az uralkodói cím elnevezése „király”. Az uralkodó címét örökkelssel, választással (egyes esetekben katonai győzelem révén) szerzi.
Köztársaság	Olyan államforma, amelyben az államot egy vagy több, az állampolgárok által választott személy vezeti, akiknek a hatalma nem öröklődik.
Legio	A Római Birodalom történetének döntő részében a hadsereg alapvető szervezeti egysége. Létszámát és szerkezetét több alkalommal módosították.
Limes	A Római Birodalom határain a Kr. u. 2. századtól, Hadrianus császár uralkodásától kiépített megerősített határvonal.
Lovagrend	Az ókori római társadalom egyik csoportja. A köztársaság korában, a hódítások során alakult ki. Tagjai kereskedelemmel, kölcsönügyletekkel és adóbérléssel foglalkoztak, földbirtokaik is voltak. A senatori rend mögött a második kiváltságos csoportja voltak a társadalomnak. A középkorban, a 12. századtól megjelenő lovagrendek sajátos katonai testületek voltak, melyek szervezete a szerzetesrendekére hasonlított, a tagok szerzetesi és engedelmességi fogadalmat tettek. A lovagrendek először a Szentföldön harcoltak, később egyes lovagrendek Európában szereztek területeket (Német Lovagrend).
Mágia	Varázslat.
Megváltó	A keresztény vallásokban Jézus Krisztus egyik megnevezése.
Mítosz	Az írással nem rendelkező kultúrákban élőbeszéddel továbbadott, a kultúra világmagyarázatáról, vallásáról, isteneiről, hőseiről szóló, a kultúra számára fontos, történeti elemeket is tartalmazó történet. Egy kultúra mítoszainak rendszere a mitológia.
Monoteizmus	Egyistenhit.
Múmia	Viszonylagos épségben megőrződött, oszlásnak nem indult holttest. Létrejöhét természetes (környezeti tényezők, pl. jég, szél, só, homok stb. hatására) vagy mesterséges (balzsamozás, mumifikálás) úton. A régészet a Föld különböző pontjain számos természetes vagy mesterséges múmiát talált. A legismertebb múmiakészítő kultúra az egyiptomi civilizáció volt.
Munkamegosztás	Egy tevékenység több részfeladatra bontása, majd a részfeladatok tudatos elosztása emberek vagy csoportok között.
Népgyűlés	Egy államban a polgárjoggal rendelkezők gyűlése, amelyen az államügyekkel kapcsolatos döntéseket hoznak.
Néptribunus	A római köztársaság korában (Kr. e. 510-31) a plebejusok érdekeit védő tisztségviselő. Vétójoggal rendelkezett, személyében szent és sérthetetlen volt. A császárkorban szerepét elvesztette.

Népvándorlás	Történelmi folyamat, amely a Kr. u. 4. században kezdődött a hunok Belső-Ázsiából nyugati irányba történő vándorlásával. A hunok elől menekülő germán népek beköltöztek a Nyugatrómai Birodalomba, amely emiatt végleg bomlásnak indult. A népek mozgása később is folytatódott, a 6-8. században a szlávok költöztek Közép-Európa különböző területeire, valamint már ekkor is érkeztek török népek (avarok). A későbbi koraközépkori népmozgásokat (pl. magyarok honfoglalása, viking hadjáratok) általában már nem sorolják a népvándorláshoz.
Ókor	Történelmi korszak, amely az első sumer városállamok és az írás megjelenésétől (kb. Kr. e. 3500) a Nyugatrómai Birodalom bukásáig (Kr. u. 476) tartott.
Ószövetség	A keresztény vallások szerint a Biblia első része. A zsidó vallás számára a Biblia. Az ószövetségi szövegek Krisztus születése előtt készültek. Könyvei négy csoportba sorolhatók: törvények, zsidó történelem, versek, jóvendölések.
Öntözéses földművelés	A földművelés azon ága, mely a szükséges termést elegendő csapadék hiányában a szántóföldek öntözésével éri el. Az őskorban, az újkőkorban jelent meg nagy folyamok mentén (pl. Mezopotámia: Tigris, Eufrátesz; Egyiptom: Nílus; India: Indus). A gátak és csatornarendszerek kiépítése magasabb szervezettséget igényelt a társadalomtól, így az öntözés megjelenése kapcsolódik az első államok kialakulásához is.
Ősember	A neandervölgyi ember, a homo sapiens egyik elődjének köznyelvi elnevezése.
Őskor	A történelem első korszaka, a mely nagyjából a földtörténeti harmadidőszak végén kezdődött, és az írás feltalálásával (kb. Kr. e. 3500, az ókor kezdete) ért véget. Ebben a korban fejlődött ki a ma élő ember (homo sapiens).
Őskőkor	Az őskor egyik szakaszának, a kőkorszaknak az első, leghosszabb szakasza. Ebben a korszakban kezdte el az ember elődje a kőeszközök használatát, majd pattintással való készítését.
Patrícus	Az ókori Róma történelmének kezdetén a tekintélyesebb földbirtokkal rendelkezők társadalmi csoportja. A plebejusok polgárjogi küzdelmei előtt csak a patrícusok rendelkeztek politikai jogokkal. A középkorban a városi polgárság vezető rétegét nevezték patrícusoknak.
Piac	Olyan hely, ahol áruk rendszeres cseréje zajlik. Általában a település központjában helyezkedett el.
Piramis	Négyzet alapú, gúla alakú építmény. Több civilizáció épített piramisokat, a legismertebbek az egyiptomi fáraók temetkezési helyeiként, sírmlékeként épül piramisok az Óbirodalom korában.
Plebejus	Az ókori Róma történelmének kezdetén a politikai jogokkal nem rendelkező kisbirtokos parasztok, kézművesek, kereskedők társadalmi csoportja.
Polisz	Ókori görög városállam.
Politeizmus	Többistenhit.
Principatus	A Római Birodalom császárkorának első szakasza (Diocletianus uralkodásáig), amelyben forma szerint a köztársasági intézmények fennmaradtak.
Provincia	Az meghódított, adófizető tartományok elnevezése a Római Birodalomban.
Püspök	A keresztény egyházak egy részében hivatali rang, amelynek viselője egyházkormányzati feladatokat lát el más feladatok mellett. Általában egy-egy egyházmegye felügyeletét látja el a püspök.
Rabszolga	Olyan személy, aki valaki más tulajdonában van, személyes szabadsággal nem rendelkezik. Az ókor óta létező fogalom. Gyakorlatilag az összes ókori civilizációban dolgoztak rabszolgák. A felfedezéseket követően a gyarmatokon használták ki a rabszolgák munkaerejét (a legismertebb az USA-beli rabszolgatartás). Napjainkban hivatalosan nem létezik rabszolgaság.
Régészet	Tudomány, amely a régebbi korok kultúráit tanulmányozza tárgyi leleteik alapján.
Senatori rend	A Római Birodalom legtektélyesebb társadalmi csoportja, a köztársaság korában, a polgárjogi küzdelmek után, a nagy hódítások idején alakult ki. A leggazdagabb patrícus és plebejus családok tartoztak hozzá, tagjai viselték a főbb állami tisztségeket (consul, praetor stb.), hatalmas földbirtokokat tartottak a kezükben.
Senatus	Vének tanácsa a Római Birodalomban. A királyság korában elsősorban tanácsadó szerepe volt. A köztársaság korában az államirányítás legtektélyesebb testülete volt. Létszáma fokozatosan nőtt (300-600-900), főleg a polgárháborúk időszakában. Szerepe a császárkorban fokozatosan csökkent, végül a dominatus korában minden jelentőségét elvesztette.
Színház	Az az épület vagy hely, ahol színjátékokat (vígjátékokat, tragédiákat, zenés műveket stb.) mutatnak be. Az ókori Hellaszban alakult ki a színházművészet, az előadásokhoz építettek színházakat, általában egy hegy oldalába.
Szobrászat	Képzőművészeti ág, az őskorban jött létre. Célja egy tárgy segítségével művészeti hatás elérése.

Sztratégosz	Az ókori Athénban a demokrácia korában (Kleiszthenész Kr. e. 508-as reformjaitól) az állam és a hadsereg legfontosabb, évenként választott vezetője. Minden évben tíz sztratégoszt választottak.
Termelés	Emberi tevékenység, amely tervszerűen foglalkozik javak előállításával, azok értékének fokozásával.
Triumvirátus	Az ókori Róma köztársaságkorának végén két háromtagú politikai szövetség elnevezése. Az első triumvirátust Kr. e. 60-ban Julius Caesar, Pompeius és Crassus hozta létre (korábbi ellentéteiket félretéve) az állam feletti hatalom között megszerzésére. Ez a triumvirátus nem volt hivatalos, utólag kapta az elnevezést. A triumvirátus később felbomlott, Crassus meghalt, majd Caesar legyőzte Pompeiust. A második triumvirátust Kr.e. 43-ban Lepidus, Marcus Antonius és Octavianus (a későbbi Augustus) kötötte. Szövetségük a senatustól hivatalos felhatalmazást kapott, teljhatalmat szereztek a birodalom egy-egy része felett. Később ez a triumvirátus is felbomlott, Lepidus elvesztette hatalmát, Antonius pedig legyőzte Octavianus.
Türannisz	Zsarnokság. Az ókori görög városállamok (pl. Athén) egy részének története során egy időre államcsínnel egy türannosz (zsarnok) vette át az állam feletti hatalmat.
Újkőkör	Az őskor egyik szakaszának, a kőkorszaknak az utolsó szakasza (Kb. Kr. e. 8000-től). Ebben a korszakban kezdte el az ember a kőeszközök csiszolással való készítését. Ebben a korszakban alakult ki a földművelés és az állattenyésztés, ekkor épültek ki az első állandó települések. A kőkorszak a fémeszközök megjelenésével végződött.
Vadászat	Az őskorban kialakult élelemszerző tevékenység.
Vallás	Hitelvek, erkölcsi tanítások és vallásgyakorlatok által alkotott rendszer, amely magyarázatot ad (önmaga szerint) az ember és az embert körülvevő anyagi világ kialakulására, létezésének céljára.
Város	Olyan nagyobb település, amelynek jelentős gazdasági, kulturális, közigazgatási funkciója van.
Városállam	Olyan állam, amely egy (általában, de nem feltétlenül) városias központból és az azt körülvevő területekből áll. Az ókorban Mezopotámiában a sumer korszakban (Kr. e. 3. évezred) és Hellaszban voltak városállamok. Európában Észak-Itáliában voltak jellemzők a középkortól kezdve a 19. századig. Napjainkban is léteznek városállamok (Szingapúr pl.).
Vaskor	Régészeti korszak, amelyben egy adott terület népessége a tárgyak eszközéül elkezdte használni a vasat. Kezdeté területtől függően változó. A Közel-Keleten és Hellaszban a Kr. e. 12. században jelent meg a vashasználat, Európában a Kr. e. 8. században.
Zsinagóga	Zsidó vallási épület, az istentisztelet helye.
Zsinat	Egyházi gyűlés, amelyen alapvető fontosságú teológiai vagy egyházi kérdéseket tárgyalnak meg a résztvevők (vallási és sokáig világi vezetők).

Személyek

Ádám	A Biblia szerint az első ember, akit még Isten teremtett az Édenkertben. Később az emberiség ősapja lett.
Arisztotelész	Kr. e. 4. századi görög tudós, a történelem egyik legnagyobb hatású filozófusa. A filozófia mellett a csillagászat, politológia, pedagógia, nyelvészet, irodalomtudomány művelője volt. Platón tanítványa volt, majd Nagy Sándor nevelését irányította. Később Athénba költözött, és iskolát nyitott. A középkor folyamán az egyik legtöbbet idézett ókori szerzővé, tekintéllyé vált.
Attila	Hun hadvezér, uralkodó az 5. században, az európai hunok utolsó királya. Fiatalkorában túszként Rómában nevelkedett. Királyként több sikeres hadjáratot vezetett a Keletrómai Birodalom ellen (A keletrómai császárnak évi adót kellett fizetnie). 451-ben Galliára támadt, de Catalaunumnál egy véres csatában megállították a rómaiak és a germánok. 453-ban meghalt. Fiai viszálykodásai során a hun birodalom felbomlott.

Augustus	Római politikus, Róma első császára Kr.e. 31- Kr. u. 14. között. Iulius Caesar unokaöccse volt, eredetileg Caius Octavius-nak hívták. Caesar örökösének tette meg végrendeletében. Caesar meggyilkolása után Rómába utazott, és felvette nagybátyja nevét, a végéhez Octavianus-t ragasztva. Sereget gyűjtött (Caesar katonáiból), majd első konfliktusuk után kiegyezett Marcus Antonius-szal és Lepidus-sal, és 43-ban megkötötték a második triumvirátust, amit a senatus is törvényesített. 42-ben legyőzték Caesar gyilkosait (Brutus és Cassius), akik öngyilkosok lettek. Octavianus egy újabb katonai konfliktus után új megegyezést kötött Antonius-szal: Octavianus kapta a birodalom nyugati, Antonius a keleti felét (Lepidusnak egyelőre Afrika jutott, később egy Octavianus elleni támadása után vissza kellett vonulnia). Octavianus Rómában igyekezett Antonius ellen fordítani a közhangulatot (Antonius viszonyt kezdett Kleopátrával, miközben Octavianus sógora volt), mintegy felkészülésként a leszámolásra (vagy a hatalomért folytatott végső hadjáratra). Kr.e. 31-ben hajóhada Actiumnál győzött Antonius és Kleopátra felett. Ezzel a hatalmi harc eldőlt, Octavianus egyeduralomhoz jutott. A következő évben megszállta Egyiptomot, Antonius és Kleopátra öngyilkos lett. Caesar és Kleopátra fiát, Caesariont meggyilkoltatta. Hazatérése után új rendszert épített ki. A köztársaság formálisan fennmaradt, Octavianus (bár rendszeresen viselt különböző tisztségeket) egyetlen címet viselt folyamatosan: princeps senatus-ként először szavazhatott a senatusban. Innen származott a császárkor első szakaszának neve: principatus. Természetesen a hadsereg, és így a hatalom Octavianus kezében maradt, így principatus gyakorlatilag köztársaságnak álcázott katonai diktatúrát jelentett. Kr.e. 27-ben a senatustól megkapta az Augustus (fenséges) melléknevet. Uralkodóként igyekezett megerősíteni hatalmát, és az új társadalmi rendet, támogatta a lovagrendet. Külpolitikájában igyekezett a birodalom területeit megnövelni: megszerezte Pannónia nagy részét, Germániában pedig az Elbáig akart előrenyomulni, de a Kr. u. 9-es teutoburgi vereség után kénytelen volt a Rajna mögé visszahúzódní.
Buddha	Indiai vallásalapító a Kr.e. 6-5. században. Királyi családból származott, majd remeteéletet élt. Nevének jelenése: „megvilágosodott” (eredeti neve Sziddhártha Gautama). Elmékedései során dolgozta ki tanításait. Ezek szerint a lélek akkor törhet ki a halál és újjászületés körforgásából, ha megszabadul vágyaitól és eléri a nirvána-állapotot. Nézeteit tanítani kezdte. Tanításai nyomán alakult ki több buddhista vallás (pl. tibeti lámaizmus, zen-buddhizmus).
Constantinus	Római császár 306-337 között. Apja Diocletianus alcsászára volt, majd annak lemondása után császár (305-306). Apja halála (306) után a britanniai csapatok Constantinust császárrá kiáltották ki. A következő évek polgárháborúi során (amelyben összeomlott a Diocletianus által létrehozott tetrarchia-rendszer) egyedüli császárrá vált. 313-ban a milánói ediktummal vallásszabadságot biztosított a keresztényeknek, és korábban elkobozott javait is visszaadta. Uralkodása alatt, 325-ben tartották a niceai zsinatot. Bizáncban új fővárost építtetett (Konstantinápoly).
Cornelius Scipio	Patricius származású római politikus, hadvezér. A cannae-i csatában (Kr. e. 216), melyben a római sereg megsemmisítő vereséget szenvedett Hannibál csapataitól, tüntette ki magát először. Kr. e. 210-ben Hispaniába küldték, hogy megfossa Hannibált utánpótlásától. Ezt 206-ra érte el. Hazatérte után consullá választották. 204-ben Afrikába tette át a háború színhelyét, majd 202-ben Zámánál döntő győzelmet aratott Hannibál felett, így a második pun háborút (Kr. e. 218-201) is a rómaiak nyerték meg.
Dávid	Izrael második királya kb. Kr. e. 1000-961 között, Saul utóda. Először Júda királya lett, majd egyesítette Izraelt és Júdát. Elfoglalta Jeruzsálemet, és fővárossá tette. A hagyomány számos zsoldárt Dávidnak tulajdonít. A zsidó vallás szerint a Messiás Dávid leszármazottja lesz, a keresztények Dávidra vezeték vissza Jézus származását.
Diocletianus	Római császár Kr. e. 284-305 között. Hosszú válságos korszak (katonacsászárok kora) végén lett római császár. Rendzete a birodalom külső háborús ügyeit. Új uralkodási formát vezetett be, a dominatust, amely szemben a principatus-szal, nyílt egyeduralom volt. A könnyebb kormányzás érdekében két részre osztotta a birodalmat, maga mellé egy társcsászárt állítva, majd mindketten egy-egy alcsászárt vettek maguk mellé (tetrarchia-rendszer). Megreformálta a közigazgatást is: a birodalmat 12 diocesisre, a provinciákat pedig kisebb tartományokra osztotta. Diocletianus indította el az utolsó keresztényüldözést.
Éva	A Biblia szerint az első nő, akit még az Édenkertben teremtett Isten. Később ő lett az emberiség őspanya.

Gracchus-testvérek	Római reformpárti politikusok. Kr. e. 133-ban Tiberius Gracchus lett néptribunus. A kisbirtokosok számát próbálta növelni, ezért felújította a Kr. e. 367-es Licinius-Sextius-féle földtörvényt, amely szerint senki sem bérelhet a közföldekből 500 jugerumnál többet. Földosztó bizottságot is létrehozott, azonban mivel a következő évre is jelöltette magát néptribunusnak, senatorok egy csoportja az ellene feltüzelt tömeg segítségével mintegy háromszáz hívével együtt meggyilkolta. 23-ban öccse, Caius Gracchus lett néptribunus, aki szélesebb tábor kialakítására törekedett céljai érdekében, ezért a kisbirtokosok mellett a lovagrendet és a plebszet is a maga oldalára akarta állítani. Felújította a bátyja földtörvényét, felére szállította le a gabona árát, állami építkezéseket indított, kedvezett a lovagrendnek (pl. a provinciákban elkövetett visszaéléseket lovagokból álló bíróság vizsgálta), Karthágó helyén tervezett telepítéseket. Tevékenységét folytatta újraválasztása után is. Közben azonban a telepítések tervezése miatt távol volt Rómától, a senatori párt rálicitált ígéreteire, elfordítva tőle sok hívét, megakadályozva harmadszori megválasztását. A két tábor hamarosan összecsapásokba kezdett, végül a senatori párt a hadsereget vetette be, Caius Gracchus 3000 hívét ölték meg, maga Gracchus öngyilkos lett. A két Gracchus reformjainak javát felszámolták.
Hadrianus	Római császár az Antoninus-dinasztiából 117-138 között. Császársága előtt katonaként szolgált. Uralkodása alatt békére törekedett. Beszűntette a hódító politikát, megkezdte a limes kiépítését.
Hammurapi	Babiloni uralkodó (Kr. e. 1792-1750). Hódításai révén létrehozta az Óbabiloni Birodalmat. Nevezetes törvényoszlopa.
Hannibal	Karthágói hadvezér. A Karthágó által megszerzett hispaniai területekről indult Róma ellen, megkezdve a második pun háborút (Kr. e. 218-201). Átkelt az Alpokon, majd Itáliában több alkalommal is legyőzte a római seregeket. Itália egy része Hannibál oldalára állt. Azonban a rómaiak többet nem csatáztak vele, hanem Scipio vezetésével Hispaniát, az utánpótlását jelentő területet foglalták el, majd Afrikában támadták Karthágót. Karthágó emiatt hazahívta Hannibált, aki 202-ben, a Zamai csatában döntő vereséget szenvedett Scipiótól. A háború után egy ideig Karthágóban készült visszavágásra, majd keletre, Kis-Ázsiába távozott. Itt a rómaiak követelték kiadását, ezért inkább öngyilkos lett.
Hérodotosz	Kr. e. 5. századi görög történetíró, "a történetírás atyja". A görög-perzsa háborúk történetéről szóló munkája az első történészi munkának tekinthető mű.
I. Dareiosz	Perzsa nagykirály Kr. e. 521-486 között. Uralkodása kezdetén több lázadást legyőzött, majd hatalma megszilárdítása után hódításokba kezdett (az Indus völgyében és Európában), ő lépett fel először a görög városállamokkal szemben, azonban 490-es Athén elleni támadása Marathónnál kudarccal zárult. A Perzsa Birodalom igazgatását, a pénz- és a mértékrendszert egységesítette, építkezéseket folytatott.
Iulius Caesar	Római hadvezér, politikus, Róma diktátora a Kr. e. 1. században. Marius unokaöccse volt, így Sulla uralma idején menekülnie kellett Rómából. Sulla halála után kapcsolódott be a politikai életbe, nagy népszerűséget szerzett (közben eladósodott), és több tisztséget töltött be. Kr. e. 60-ban létrehozta az első triumvirátust Pompeius-szal és Crassus-szal. A következő évben (megegyezésük értelmében) consul lett, majd Gallia (akkor még csak egy partmenti sáv) helytartója lett (Pompeius Hispaniát, Crassus a keleti területeket kapta). Helytartóként meghódította Galliát, hatalmas vagyona és hűséges hadseregre téve szert. Az első triumvirátus közben felbomlott, mivel Crassus meghalt, Pompeius pedig az ellenétes párt (optimaták, a szenatori párt) mellé állt. A senatus intézkedései hatására Kr. e. 49-ben Caesar seregével Róma (pontosabban a senatus) ellen támadt. Pompeius elmenekült, Caesar először a hispaniai csapatait győzte le, majd 48-ban Pharszalosznál döntő vereséget mért ellenfelére. Pompeius Egyiptomba menekült, ahol meggyilkolták. Caesar Egyiptomban viszonyba kezdett Kleopátra uralkodónővel (fiuk is született). Leszámolt Pompeius híveivel Afrikában, majd Hispaniában, végül 45-ben visszatért Rómába. Örökös diktátorrá választották, építkezésekbe kezdett, naptárreformot vezetett be (naptárát egy 1582-es módosítással máig is használjuk), tervbe vette veteránjai letelepítését. Kr. e. 44-ben újabb, a Parthus Birodalom elleni hadjáratot tervezett, amikor március 15-én szenátorok egy összeesküvő csoportja meggyilkolta.
József	Bibliai pátriárka, Jákob fia. A Bibliai történet szerint testvérei eladták rabszolgának Egyiptomba, ahol azonban karriert futott be, a fáraó magas tisztségbe helyezte. Családját (a zsidóság őseit) behívta Egyiptomba.
Kheopsz	Az egyiptomi Óbirodalom IV. dinasztiájának uralkodója a Kr. e. 26. században. Egyiptomi neve Hufu, ennek görög változata a Kheopsz név. Nevéhez fűződik a gízai Nagy Piramis építtetése.

Kleiszthenész	Athéni arisztokrata politikus a Kr. e. 6. században. Peiszisztratosz uralkodása idején arkhón lett. Később menekülnie kellett Athénból. 510-ben, az utolsó athéni türannosz (Hippiasz) elűzésekor tért vissza, majd ismét menekülnie kellett. 508-ban térhetett vissza, és reformjaival demokratikus politikai rendszert vezetett be Athénban. A legfontosabb politikai testületté a népgyűlést (eklészia) tette. Az arkhónok helyett az évente választott tíz sztratégosz irányította Athént. Bevezette a cserépszavazás intézményét a türannoszok visszatérésének megakadályozására.
Konfuciusz	Kr. e. 6-5. századi kínai filozófus. Tanításai (konfucianizmus) napjainkig tartó hatást gyakoroltak Kína szellemi életére.
Leonidasz	Spártai király. Kr. e. 480-ban a Thermopülai-szorosban próbálta meg feltartani Xerxész perzsa nagykirály támadását a mintegy 7000 fős görög sereggel. A szűk szorosban ez két napig sikerült is, de árulás miatt a perzsa sereg a harmadik napon egy másik útvonalon megkerülte a védőket. Leonidasz visszaküldte a többi görög csapatot, maga pedig 300 spártai katonájával (és 700 thespiaival) haláláig fedezte a visszavonulást.
Marcus Antonius	Kr. e. 1. századi római politikus hadvezér. A néppárt tagja volt, katonaként (Gallia; pharszaloszi csata, Kr. e. 48), és néptribunusként Caesar érdekeit szolgálta. Kr. e. 44-ben Caesar consultára volt. A Caesar meggyilkolását követő harcok után Octavianus-szal (a későbbi Augustus) és Lepidus-szal megkötötte a második triumvirátust (Kr. e. 43), és a következő évben legyőzték Caesar gyilkosait. Újabb egymás elleni konfliktusok után Antonius és Octavianus megegyezett, hogy a birodalom nyugati részét Octavianus, a keletit Antonius kapja (Lepidusnak egyelőre Afrika jutott, később egy Octavianus elleni támadása után vissza kellett vonulnia). Antonius Egyiptomban viszonyt kezdett Kleopátrával, az uralkodónővel (és Caesar korábbi szeretőjével), noha Octavianus sógora volt. Hadjárataiban különösebben nagy sikereket nem aratott, viszont egyre inkább keleti despotaként irányította a birodalom keleti felét. Ellentétei Octavianus-szal megmaradtak, majd polgárháborúba torkollottak. Kr. e. 31-ben Actiumnál flottája vereséget szenvedett, Egyiptomba menekült, majd 30-ban öngyilkos lett.
Mária	A Biblia szerint Jézus Krisztus anyja, az egyházi tanítás szerint szűzen fogant a Szentlélektől. A katolikus és az ortodox egyház szentként tiszteli.
Marius	Római néppárti politikus, hadvezér. Fiatalon a hadseregben szolgált, majd néptribunussá választották. Népszerűvé vált, ezért mikor a numidiai háború (Jugurtha király ellen) akadozott, consullá választották (Kr. e. 107). Első lépésben hadseregreformot hajtott végre: bevezette a zsoldossereget. Ennek köszönhetően a korábnál jóval felkészültebb sereget épített ki, amelynek segítségével megnyerte a háborút. Az újabb, kimberek és teutonok elleni háború során egymás után többször is consullá választották. A háborúk végeztével azonban népszerűsége csökkenni kezdett, majd Sullával kezdett rivalizálni, és Kr. e. 88-ban polgárháborút robbantott ki. Veresége után elmenekült, majd csatlakozott a Rómában Sulla keletre távozása után kiújult polgárháborúhoz, megszállta Rómát, és legyilkoltatta ellenfeleit. Kr. e. 86-ban hetedszerre is consul lett, de hamarosan meghalt.
Miltiadész	Athéni arisztokrata családból származott. A thrákiai Kherzonnészosz türannosza lett, Kr. e. 513-ban behódolt a Perzsa Birodalomnak. Később azonban részt vett az ión felkelésben, emiatt 492-ben menekülnie kellett a támadó perzsa sereg elől. Hazatért Athénba, ahol 490-ben sztratégosszá választották. A marathóni csatában vezetésével győzte le az athéni sereg I. Dareiosz csapatait. A következő évben megtámadta a perzsák által elfoglalt Párosz szigetét, de kudarcot vallott, és megsebesült. Hazatérése után börtönbe zárták, ahol hamarosan meghalt.
Mózes	Proféta, a Biblia neki tulajdonítja az Egyiptomból való kivonulást és a tízparancsolatot. A hagyomány szerint Mózes írta a Biblia első öt könyvét (Tóra). A Mózes életével kapcsolatos hagyományok történelmi hitele kétséges.

Nagy Sándor	Makedón uralkodó (III. Alexandrosz, Kr. e. 336-323). Apja II. Philipposz volt, aki megszerezte a Hellasz feletti hatalmat Makedónia számára. Húszévesen került trónra. A lázadó Thébai és Athén legyőzése után megindította a már apja által tervezett hadjáratot a Perzsa Birodalom ellen (Kr. e. 334). A hadjárat során az egyesült görög-makedón seregek először Kis-Ázsiát foglalták el, majd Isszosznál legyőzték III. Dareiosz perzsa nagykirály seregét (333). A következő évben Nagy Sándor Föníciát, Palesztínát és Egyiptomot foglalta el. 331-ben indult a birodalom belső területei felé, és Gaugamélánál döntő vereséget mért Dareioszra, aki hamarosan meggyilkolt egyik helytartója. Nagy Sándor folytatta hadjáratát, és megkezdte birodalma egységesítését, seregébe perzsákat is besorozva. A következő években meghódította a Perzsa Birodalom északkeleti és keleti területeit, és több lázadást leverte. Nagy Sándor elvette egy perzsa előkelő lányát, és egyre inkább keleti uralkodóhoz illő szokásokat vett fel. 326-ban indiai területek ellen indult, több győzelem után azonban serege visszafordulásra kényszerítette. A birodalom belső területeire való visszatérés után Szúzában 10000 görög és makedón katonát házasított össze perzsa nőkkel, ismét a birodalom egységesedése érdekében. 323-ban Babilonban egy új hadjárat tervezése közben meghalt. Birodalmát alvezérei háborúk sorozata után felosztották.
Názáreti Jézus	A keresztény vallás szerint a Megváltó, számos keresztény egyház szerint a Szentháromság egyik személye, Isten fia, a keresztény vallások központi alakja. Alakját az iszlám is prófétának ismeri el. Életéről az újszövetség négy könyve (evangéliumok) szól.
Noé	A Biblia szerint az emberiség (Ádám után) második ősatya, pátriárka. Csak ő és családja menekült meg az emberiséget elpusztító özönvíz idején, valamint a hajójába gyűjtött élőlények.
Pál	A korai kereszténység kimagasló alakja, apostol. Eredeti neve Saul volt, római polgárjoggal rendelkező zsidó családból származott. A farizeus irányzathoz tartozott, részt vett a korai keresztények üldözésében, majd egy látomás hatására megtért. Kiváló szervezőképességgel kezdte terjeszteni a kereszténységet, több utat is tett ennek érdekében, és leveleket is írt távolabbi keresztény közösségeknek. Fő érdeme, hogy a kereszténység felvételét a pogányok számára is lehetővé tette. Végül a hatóságok letartóztatták és hosszú fogság után Rómában lefejezték. Több keresztény egyház szentként tiszteli.
Pallasz Athéné	Görög istennő, Zeusz lánya, a bölcsesség, az igazságos háború, a művészetek és a kézművesség istennője.
Peisizisztratosz	Athéni arisztokrata származású politikus volt. 560-tól kezdve összesen háromszor volt türannosz Athénban (az első két alkalommal csak rövid ideig). Miután véglegesen megszerezte a hatalmat, békésen, kevésbé zsarnoki módon uralkodott, támogatta a gazdasági fejlődést, ami kedvezett a démosznak.
Periklész	Athéni arisztokrata családból származott. Kr.e. 443-tól sorozatban 15-ször választották meg sztratégosznak, Athén legfontosabb vezetője volt. A népgyűléseken részt vevőknek napidíjat biztosított, így a szegényebbek is részt vehettek az állami ügyek eldöntésében (magának pedig hűséges szavazóbázist teremtett). Külpolitikájában igyekezett növelni Athén befolyását. A déloszi szövetség (mely a perzsák ellen jött létre) tagjai által fizetett, kötelező adóvá vált "hozzájárulásból" fedezte az athéni hadikiadásokat, építkezéseket (Akropolisz). A peloponnészosi háború (Kr. e. 431-404) kezdetén, 429-ben a városban kitörő járványban vesztette életét.
Pheidiász	Az ókor egyik legnevesebb szobrása a Kr. e. 5. században. Leghíresebb munkái: az olümpiai Zeusz-szobor, Pallasz Athéné szobra a Parthenónban, a Parthenón frízei.
Platón	Athéni filozófus, iskolaalapító a Kr. e. 5-4. században. Arisztokrata családból származott. Szókratész tanítványa volt. Az Akademosz-ligetben, Athén közelében, alapította meg iskoláját, az Akadémiát. Számos filozófiai művet írt (pl. az Állam), legfontosabb elmélete az ideák tana.
Pompeius	Patricius származású római hadvezér, politikus. Fiatalon csatlakozott Sullához Marius hívei ellen vívott harcaiban. Részt vett a Spartacus-féle rabszolga felkelés leverésében, majd legyőzte a földközi-tengeri kalózkodókat, és keleten Pontosz királyát, Mithridatészt. Róma egyik legbefolyásosabb személyiségévé vált, a Spartacust legyőző Crassus-szal együtt, akivel rivalizáltak. Kettejükét Iulius Caesar békítette össze, és megkötötték az első triumvirátust. (Kr. e. 60.). Pompeius Hispaniában lett helytartó. Féltékeny lett Caesar galliai sikereire, és a senatus oldalára állt. A Kr. e. 49-ben Caesar által kirobbantott polgárháborúban vereséget szenvedett (Pharszalsz. Kr. e. 48), Egyiptomba menekült, ahol megölték.
Romulus	A római mondák szerint Numitor Alba Longa-i király unokája, testvérével Remus-szal közösen alapították Rómát Kr. e. 753-ban, melynek első királya lett. A rómaiak Quirinus néven istenként tisztelték.

Salamon	Izraeli király a Kr. e. 10. században. Dávid király fia volt, felépíttette Jeruzsálemben az első Templomot. Építkezéseihez erősen központosította az országot, magas adókat vetett ki. Halála után az ország kettészakadt (Izrael és Júda). A Biblia (amelynek a hagyomány szerint több részét – Énekek éneke, Példabeszédek stb. – is Salamon írta) bölcsességéről emlékszik meg.
Spartacus	Rabszolga volt, gladiátorrá képezték ki. Kr. e. 74-ben Capuában fellázadt gladiátortársaival együtt. Sok környékbeli rabszolga csatlakozott hozzájuk, és több ellenük küldött sereget legyőztek. Spartacus vezetésével az egyre növekvő sereg Gallia felé indult majd, több győzelem után dél felé fordult. Szicíliába akart átkelni, de ez nem sikerült. Közben a rómaiak bekerítették seregét, és a végső csatában (Kr. e. 71) Spartacus is elesett.
Sulla	Optimata párti római politikus, hadvezér. Patrícus családból származott. Először a Jugurtha elleni háborúban tüntette ki magát Marius seregében. A következő időkből viszonyuk Marius-szal megromlott, főleg Sulla katonai sikerei nyomán. Kr. e. 88-ban consul lett, a következő évre pedig kijelölték a Hellaszt megszálló Mithridatész pontoszi király elleni hadsereg parancsnokává. Marius emiatt polgárháborút robbantott ki, de Sulla győzött (Marius-nak menekülnie kellett). Sulla ezután elindult Hellaszba háborúzni, és nem is tért vissza annak megnyeréséig, annak ellenére sem, hogy távozása után ellenfelei visszavették a hatalmat, és Marius Sulla hívei között mérsárlást rendezett. Csak győzelem után tért vissza Itáliába, és Kr. e. 82-ben elfoglalta Rómát. Róma dictátora lett (a törvényekkel ellentétben időkorlát nélkül), és kegyetlen, több ezer áldozatot követelő megtorlásba kezdett. Ezután letelepített veteránjait, tízezer rabszolgát szabadított fel, és adott nekik polgárjogot. Korlátozta a népgyűlés és a néptribunusok jogait, a senatus létszámát felemelte 600-ra. Kr. e. 79-ben lemondott, visszavonult a politikától, majd egy év múlva meghalt.
Szent József	Az Újszövetség szerint Dávid családjából származott, ács volt. Máriát annak ellenére elvette, hogy az akkor már terhes volt. Jézus születése után Egyiptomba menekült Heródes elől, majd annak halála után hazaért, és Názáretben telepedett le családjával. Felnevelte Jézust. Több keresztény egyház szentként tiszteli.
Szókratész	Athéni filozófus a Kr.e. 5-4. században. Főleg erkölcsfilozófiai kérdésekkel foglalkozott. A szofistákkal szemben azt tanította, hogy van abszolút jó és igazság; az ember fő feladata önmaga megismerése. Írott műveket nem hagyott hátra. Elképzeléseit beszélgetve, tanítványait kérdezgetve fejtette ki. Kr. e. 399-ben istentelenség vádjával halálra ítélték, és méreggel kivégezték.
Szolón	Athéni arisztokrata politikus. Kr. e. 594-ben arkhónként a társadalmi feszültségek enyhítésére több intézkedést hozott: eltörölte az adórszolgásgát, és timokratikus (vagyon alapú) alkotmányt dolgozott ki. Így az államügyek intézésében a démosz gazdagabb tagjai is részt vehettek.
Tacitus	Római politikus, történetíró a Kr. u. 1-2. században, munkái a korai császárság alapvető forrásai.
Themisztoklész	Athéni politikus, hadvezér. A marathóni csatát (Kr. e. 490) követő években az athéni démosz vezetője volt, elérte, hogy az állami ezüsbányák jövedelmét hadiflotta építésére fordítsák (a flottára szükség volt a perzsák ellen is, de Themisztoklész távlati célja Athén tengeri nagyhatalommá tétele volt). Ellenfeleit a cserépszavazás intézményének segítségével távolította el Athénből. A 480-as perzsa támadás idején a görög védelem egyik vezetője volt. Elérte, hogy Szalamisznál a görög hajóhad megütközzön a perzsával. A győzelem után újjáépítette a háborúban elpusztult Athén falait. Hamarosan azonban elvesztette népszerűségét és hatalmát is, majd cserépszavazással száműzték. Mikor hazaáruhással vádolták, a Perzsa Birodalomba menekült, ahol Xerxész szívesen fogadta.
Thuküdidész	Görög történetíró a Kr. e. 5. században. Athéni arisztokrata családból származott. Hadvezérként vett részt a peloponnészoszi háborúban (Kr. e. 431-404), de egy veresége után száműzték. Ekkor látott neki a háború története megírásának (műve nem készült el teljesen). Munkája az első történelmi munkának tekinthető történetírói alkotás. Alkalmazta a forráskritikát, igyekezett feltárni a történések közötti mélyebb összefüggéseket.
Traianus	Római császár Kr. u. 98-117 között. Fiatalon katonatiszt és politikus volt, majd 98-ban lett császár. A Római Birodalom utolsó hódításai Traianus nevéhez kötődnek: több hadjáratot meghódította Daciát, ahol fontos aranybányák voltak. Elfoglalta Armeniát és Mezopotámiát is (114), de csak átmenetileg, halála után ezek a területek elvesztek a birodalom számára.
Xerxész	Perzsa nagykirály Kr. e. 486-465 között, Kr. e. 480-ban nagyméretű hódító hadjáratot indított Hellasz ellen. Szárazföldi csapatai a thermopüli csata után egész Athénig nyomultak előre, és a várost elpusztították. Flottája szalamiszi veresége hatására azonban Xerxész inkább távozott Hellaszról, majd szárazföldi csapatainak 479-es plataiai veresége után lemondott Hellasz meghódításáról.
Zeusz	A görög vallás főistene, az Olümposzon lakott, számos más isten és istennő, valamint ember apja volt.

Kronológia

Kr. e. 8000	Az élelmiszertermelés és letelepedés kezdete. A folyamat a Közel-Keleten, a Mezopotámiát körülvevő területeken ("termékeny félhold") ment végbe először.
Kr. e. 3000 körül	Az első államok és az írás feltalálása (anyagunkban általában a Kr. e. 3500-as dátumot használjuk).
Kr. e. XVIII. sz.	Hammurapi babiloni uralkodó (1792-1750) létrehozta az Óbabiloni Birodalmat.
Kr. e. XIII. sz.	A trójai háború ebben az évszázadban zajlott.
Kr. e. X. sz.	A zsidó állam megalapítása.
Kr. e. 776	Az első olümpiai játékok.
Kr. e. 753	Róma mondabeli alapítása.
Kr. e. 594	Szolón reformjai Athénban: eltörölte az adósrabszolgáságot, és timokratikus (vagyon alapú) alkotmányt vezetett be.
Kr. e. 525	A Perzsa Birodalom meghódítja Egyiptomot.
Kr. e. 510	Rómában elűzik az utolsó királyt, és köztársasági államformát vezetnek be.
Kr. e. 508	Kleiszthenész reformjai Athénban: a demokrácia kezdete.
Kr. e. 490	Marathónnál Miltiádész vezetésével az athéni sereg legyőzi I. Dareiosz perzsa nagykirály csapatait.
Kr. e. 480	A thermopülai szorosban Xerxész perzsa nagykirály serege győz az egyesült görög sereg ellen. A szalamiszi csatában a Themisztoklész által irányított görög hajóhad győzelmet arat a perzsák felett.
Kr. e. 431–404	A peloponnészoszi háború az Athén által vezetett déloszi szövetség és a Spárta által irányított peloponnészoszi szövetség között. A háborút Spárta nyeri meg, Athén elveszti politikai befolyását Hellaszban.
Kr. e. 367	Rómában korlátozzák a közfölkdekből egy személy által bérelhető földbirtok nagyságát. Ekkortól az egyik consulnak mindig plebejus származásának kellett lennie.
Kr. e. 336–323	A makedón Nagy Sándor uralkodása.
Kr. e. 264–241	Az első pun háború. Róma győzelmével megszerezte Szicíliát.
Kr. e. 218–201	A második pun háború. Róma győzelmével megszerezte a Földközi-tenger nyugati medencéje feletti hatalmat.
Kr. e. 168	A püdnai csatában Róma döntő győzelmet arat Makedónia felett.
Kr. e. 48	A pharszaloszi csatában Caesar legyőzi Pompeiust, és a Római Birodalom urává válik.
Kr. e. 31	Az actiumi csatában Octavianus legyőzi Marcus Antoniuszt. Ezzel ő lesz a Római Birodalom egyedüli ura, az első császár.
313	Constantin császár a milánói ediktumban szabad vallásgyakorlatot engedélyez a keresztényeknek.
395	A Római Birodalmat Theodosius császár két részre (Nyugatrómai és Keletrómai Birodalom) osztja.
476	A Nyugatrómai Birodalom bukása, az ókor vége.

Topográfia

Actium	Hegyfok (és település) a Jón-tenger keleti partján. Kr. e. 31-ben itt vívott tengeri csatát Octavianus (a későbbi Augustus) és Marcus Antonius (oldalán Kleopátra egyiptomi uralkodónővel). Octavianus győzelmével lényegében eldőlt a hatalmi harc, és Octavianus lett az első császár.
Alexandria	Nagy Sándor által alapított kikötőváros a Nílus torkolatvidékén. Kikötőjéről, a pharoszi világítótornyáról és hatalmas könyvtáráról (a korabeli világ egyik szellemi központja) volt nevezetes az ókorban.
Aquincum	Római település Pannonia provinciában, a mai Óbuda területén. A Kr. u. 1. században alapították a rómaiak itt helyőrséget. A 2-3. században Alsó-Pannónia provincia székhelye volt. A város két részből állt: délebbre helyezkedett el a katona-, északabbra a polgárvasros.

Asszíría	Ókori történelmi terület Mezopotámia északi részén, a Tigris és az Eufrátesz felső szakaszánál. A terület kezdetben Assur városállam területét jelentette, amely főleg kereskedelemről élt, majd az Óbabiloni Birodalom (Hammurapi) fennhatósága alá került. A Kr. e. évezred második felében jött létre a Középasszír Birodalom: a kereskedelem helyett inkább hódításokra és rablóhadjáratokra építette megélhetését az asszír állam. Ennek a szakasznak a tengeri népek támadását (Kr. e. 12. század) követő időszak vetett véget. A 10. századot követően ismét megerősödött az asszír katonai hatalom, és a 8-7. században létrejött az Újasszír Birodalom, a történelem első valódi birodalma. A birodalom elfoglalta Mezopotámiát, Egyiptomot, Szíriát, Palesztinát. A 7. század végén azonban a sorozatos lázadások (Egyiptom, Babilon) és a médek támadása következtében a birodalom összeomlott.
Athén	Görög város Közép-Görögországban, az Attikai-félszigeten. Már az újkőkorban lakott volt, majd a mükénéi görög civilizáció idején fontos központ volt. A dór vándorlás idején hatalmát elvesztette. A Kr. e. 8. századtól erősödött meg újra. Kr. e. 508-ban Kleiszthenész reformjaival itt vezették be először a demokráciát. Az 5. századra Athén Hellasz legnagyobb kereskedelmi és kulturális központja lett, a görög-perzsa háborúk idején a görög erők egyik fő szervezője volt. Különösen flottája volt nagy. Az 5. század végén a peloponnészoszi háborúban (Kr. e. 431–404) hatalmát elvesztette Spártával szemben, de továbbra is kulturális-oktatási központ maradt. A 4. század végétől makedón, majd a 2. század közepétől római fennhatóság alatt állt a város. Kulturális szerepének a kereszténység elterjedése vetett véget. A középkorban a Bizánci Birodalomhoz tartozott, majd az Oszmán Birodalom foglalta el. A török uralom alatt a település hanyatlásnak indult, háborúk pusztították Athén a 19. század közepe, Görögország felszabadulása óta Görögország fővárosa.
Babilon	Ókori mezopotámiai város az Eufrátesz partján. A Kr. e. 24. századtól ismert. A Kr. e. 2. évezred elejétől sémi nomád amurrúk uralták a várost. Leghíresebb uralkodója, Hammurapi (1792-1750) hozta létre az Óbabiloni Birodalmat (Hammurapi nevezetes még törvényoszlóparól is). A következő időszakban Babilon meggyengült, majd az 1. évezredben asszír fennhatóság alá került. A Kr. e. 7. század végén Asszíría összeomlásával (amiben nagy részt vállalt) jött létre az Újbabiloni Birodalom, amely 539-ben szűnt meg: a Perzsa Birodalom foglalta el. A város a hellenisztikus kor kezdetén néptelenedett el, mikor lakosait a Szeleukida Birodalom (Nagy Sándor birodalmának egyik utódállama) új fővárosa építéséhez deportálták.
Betlehem	Város Izraelben, Ciszjordániában Jeruzsálemtől délnyugatra. A Biblia szerint Jézus Krisztus szülővárosa.
Cannae	Ókori település Dél-Itáliában. Kr. e. 216-ban itt mért megsemmisítő vereséget Hannibál a római csapatokra a második pun háborúban (Kr. e. 218-201).
Egyiptom	Ország Észak-Afrikában, a Nílus-folyó mentén. Az ókor egyik első, kultúrájáról (hieroglifák, piramisok, múmiák stb.) nevezetes állama (Kr. 2900 körül jött létre). Az Egyiptomi Birodalom több korszakban is nagy szerepet játszott a Közel-Kelet történelmében. Az Kr. e. 1. évezredben a Perzsa Birodalom (525), majd Nagy Sándor kezébe került, majd az egyik legfontosabb hellenisztikus állammá vált a Ptolemaiioszok uralma alatt. Kr. e. 30-tól római provincia lett. A Kr. u. 7. században foglalták el az arabok, egy ideig az egységes Arab Birodalom része, majd muzulmán államok központja volt, végül az Oszmán Birodalom foglalta el a 16. század elején. A 19. században angolok vették át az irányítást, majd a 20. században vált függetlenné.
Eufrátesz	A Tigris mellett a másik fontos folyó Mezopotámiában ("Folyóköz"). Ez a két folyó tette lehetővé az öntözéses földművelés kialakítását Mezopotámiában.
Fönícia	A Földközi-tenger keleti partján lévő terület (nagyjából a mai Libanon területe), ahol az ókorban a föníciaiak (sémi nép) hozták létre kereskedővárosaikat a Kr. e. 2-1. évezredben. A terület kerekedői báborszöveggel, cédrusfával, üvegtárgyakkal stb. kerekedtek. Ők fejlesztették ki az első ismert abc-t, amely a görög és a latin abc elődje is lett.
India	Ország Dél-Ázsiában, a Hinduszáni-félszigeten. A Kr. e. 3. évezred második felében jött létre a területen az első civilizáció (Indus-civilizáció). Ez a Kr. e. 2. évezredben tűnt el, az indoeurópai árjak bevándorlása idején. Az árjak által létrehozott civilizáció ritkán alkotott egységes birodalmat (pl. Asóka, Kr. e. 3. század), a területen rendszerint sok kisebb-nagyobb állam osztozott. Itt alakult ki a hindu és a buddhista vallás, valamint a kasztrendszer. A középkorban és a koraújkorban iszlám hatások érték a területet, majd megjelentek az európai gyarmatosítók. Ezek közül a britek szereztek meg India döntő részét. Uralmuk ellen a 20. század első felében Mahátma Gandhi vezetésével erőszakmentes ellenállási mozgalom kezdődött, mely 1947-re érte el India függetlenségét. A területet kettéosztották egy muzulmán és egy hindu területre. Előbbiből jött létre Pakisztán és Banglades, utóbbiból a mai India.

Izrael	Az ókorban zsidó királyság a Földközi-tenger keleti partjának déli részén (Kánaán, Palesztina), a Salamon király halála után kettéváló zsidó állam északi részéből jött létre. Ezt a királyságot Asszíria pusztította el a Kr. e. 8. században. Ma Izrael a neve az 1948-ban létrejött zsidó államnak.
Jeruzsálem	Város Izraelben. Három vallás (zsidó, kereszténység, iszlám) szent városa. Az ókorban az egységes zsidó állá, majd Júdea fővárosa. Itt állt Salamon temploma, majd annak lerombolása után a második templom. A város mellett végezték ki Jézus Krisztust. Az iszlám szerint innen emelkedett fel a mennybe Mohamed próféta.
Júdea	Az ókorban zsidó királyság a Földközi-tenger keleti partjának déli részén (Kánaán, Palesztina), a Salamon király halála után kettéváló zsidó állam déli részéből jött létre. A Kr. e. 6. század elején az Újbabiloni Birodalom foglalta el, majd lakosait Babilonba deportálta (babiloni fogság). A Perzsa Birodalom telepítette vissza őket Júdeába. Később Nagy Sándor birodalmának egyik utódállamához, a Szeleukida Birodalomhoz tartozott a terület, majd kiharcolta függetlenségét, ami a római hódításig (Kr. e. 1. század) tartott. A római uralom ellen a zsidók többször fellázadtak, emiatt a rómaiak Jeruzsálemet elpusztították, a zsidókat pedig kitiltották a területről (Kr. u. 2. század, ezzel kezdődött a zsidó diaszpóra).
Karthágó	Város Tunéziában, Tunisz közelében. Az ókorban a Kr. e. 9. században föníciaiak alapították. Fokozatosan a Földközi-tenger nyugati részének vezető kereskedelmi és hatalmi központja lett, hatalmas flottát tartott fenn. A Kr. e. 3. században került szembe Rómával, amelynek három háború lett a következménye (pun háborúk, 3-2. század). Ezeket Karthágó elvesztette, a harmadik háború végén, a második század közepén Róma elpusztította a várost. Ma turisztikai célpont.
Kína	Ország Kelet- és Belső Ázsiában. Az ókorban a Kr. e. 3. évezred végén alakult ki az első civilizáció a területen a Sárga-folyónál. Több királyság alakult ki, majd a Kr. e. 3. században létrejött az egységes császárság. Ezután kezdték építeni az ország északi határát védő falrendszert. Történelme során Kína többször is egyesült, majd kisebb államokra bomlott. Kultúrája magas szintet ért el, egy sor fontos technológiai újítást itt találtak fel először (puskapor, iránytű, papír, nyomtatás stb.). A középkor végén Kína a bezárkózás politikáját választotta. Ennek a 19. században a gyarmatosítók túlereje vetett véget, Kína félgymarmati, függő szerepbe kényszerült. A 20. század elején forradalom tört ki, eltörölték a császárságot, az ország köztársaság lett. A század első felében polgárháborúk dúltak az országot, valamint Japán támadásai (az 1930-1940-es években az ország jó részét megszállás alatt tartották). 1949-ben a kommunisták vették át a hatalmat, és birtokolják máig, leszámítva Tajvant, amelyet polgárháborús ellenfeleik irányítanak.
Konstantinápoly (Izstambul, Bizánc)	Török város a Boszporusz két partján. Eredetileg görög város volt Bizánc néven, majd a Kr. u. 4. században Constantín császár alapított itt a Római Birodalom számára új fővárost Konstantinápoly néven. A 4. század végétől a Keletrómai Birodalom, majd ismét eredeti nevéen a Bizánci Birodalom fővárosa volt. 1453-ban az Oszmán Birodalom elfoglalta, 1923-ig a birodalom fővárosa volt.
Makedónia	Ókori állam a Balkán-félsziget déli részén, az Égei-tenger északi partjainál (nem keverendő össze a mai Macedóniával!). A makedónok a görögök rokonai voltak, a Kr. e. 7-6. században szervezték meg államukat. Az 5. századi görög-perzsa háborúk korában az ország perzsabarát politikát folytatott, valamint hódításokra törekedett, de titokban a görögökkel is tartotta a kapcsolatot. A peloponnészoszi (Kr. e. 431–404) és az azt követő háborúk kevés sikert hoztak Makedóniának, mígnem a Kr. e. 4. század közepén II. Philipposz lett a király, aki megerősítette országát, és fokozatosan hatalmat szerzett Hellaszban. Utóda, Alexandrosz (Nagy Sándor) volt (Kr. e. 336–323). Sándor lerohanta a Perzsa Birodalmat, elfoglalta, és minden addiginál nagyobb birodalmat hozott létre. Birodalma halála után részekre szakadt, Makedónia egyike volt az utódállamoknak, végül a Kr. e. 2. században a Római Birodalom része lett.
Marathón	Település az Attikai-félsziget északi részén, a tengerparton. Kr. e. 490-ben Miltiádész vezetésével az athéni sereg itt győzte le I. Dareiosz perzsa nagykirály csapatait.
Mezopotámia	Folyami hordalékkal feltöltött síkság a Közel-Keleten, a Tigris és az Eufrátesz folyók között. Fontos szerepet játszott az ókorban: Kr. e. 3500 körül itt alakult ki az írás, és jöttek létre az első (sumer) államok. A Kr. e. 3. évezred második felében a területen az agadei akkád dinasztia uralta a területet, majd a Kr. e. 18. században itt jött létre az Óbabiloni Birodalom (Hammurapi). A Kr. e. 1. évezredben az asszírok hódították meg, a 6. században az Újbabiloni, majd a Perzsa Birodalom része lett. Önállósága megszűnt. Nagy Sándor hódítása után a hellenisztikus Szeleukida Birodalomhoz tartozott, később a parthusok foglalták el. A Kr. u. II. század elején rövid ideig a Római Birodalom tartotta megszállva, majd a perzsa Szászánida Birodalom fennhatósága. A 7. századtól az Arab Birodalom része lett. Később a szeldzsuk törökök, majd mongolok birtokolták, míg a 16. század elején az Oszmán Birodalom hódította meg. Az első világháború vége óta Irak része.
Nílus	Folyó, mely Kelet-Afrikából ered, és Észak-Afrikán keresztül éri el a Földközi-tengert. Az általa a kelet-afrikai hegyekből szállított iszapos hordalék (és a vize) tette lehetővé az ókori egyiptomi civilizáció kialakulását.

Olümpia	Ókori görög város a Peloponnészoszi-félsziget északnyugati részén. Kr. e. 776-tól itt tartották a görögök a legnagyobb összgörög ünnepségsorozatát, a Zeusz tiszteletére rendezett olümpiai játékokat.
Olümposz	Hegy Görögország északi részén. Az ókori görög mitológia szerint a legfontosabb istenek lakhelye volt.
Palesztina	Történelmi terület a Földközi-tenger keleti partjainál, Föníciától délre. Itt vezettek a Mezopotámiát, Kis-Ázsiát és Egyiptomot összekötő kereskedelmi útvonalak. Emiatt rendszerint a környező birodalmak érdeklődésének előterében volt. Valószínűleg a Kr. e. 13. század végén telepedtek le a térségben a zsidó törzsek, valamint a tengeri népek támadása idején az indoeurópai filiszteusok. A két nép rendszeresen háborúkat vívott egymással a zsidó állam létrejötte után is. A Kr. e. 1. évezredben a területen ismét megjelentek a térségbeli nagyhatalmak: Asszíria foglalta el a zsidó államból korábban kivált Izraelt, majd az Újbabiloni Birodalom Júdeát, végül a Perzsa Birodalom hódította meg a területet. A IV. században került Nagy Sándor kezébe, majd a Szeleukida Birodalom része lett. A terület a Palesztina nevet a térségben a Kr. e. 1. században megjelenő rómaiaktól kapta (a filiszteusokról, korábban Kánaánnak nevezték). A római (majd keletrómai) uralom a Kr. u. 7. századig tartott, akkor az Arab Birodalom hódította meg. A 11. század végétől a kereszties hadjáratok idején a terület ("Szentföld") keresztény kézbe került átmenetileg, majd ismét muzulmán fennhatóság alá került. A 16. század elején az Oszmán Birodalom hódította meg. Az első világháború végén angol megszállás alá került a térség (népszövetségi felhatalmazás alapján), majd 1948-ban létrejött Izrael állam, mely több háborút vívott a térségbeli arab országokkal. Napjainkban Palesztínának a terület a helyi, magukat palesztinoknak nevező arabok (akiknek semmi közük a filiszteusokhoz) által létrehozott államot nevezzük, területét Ciszjordánia és a gázai övezet alkotják, ezek nagy része izraeli megszállás alatt van.
Pannónia	Az ókori Római Birodalom egyik provinciája. A Duna mentén terült el, a Dunántúlon kívül több környező terület (a mai Ausztria keleti része, több délszláv állam egyes részei) is a provinciához tartozott. A területen illír, majd kelta törzsek éltek a rómaiak előtt. A Kr.e. I. században kezdték a rómaiak meghódítani, mindenekelőtt a provincia nyugati részén húzódó Borostyánkőút miatt, majd Augustus hódította meg a terület egy részét a Dunáig, és végül Claudius császár a Kr. u. 1. század közepén fejezte be a hódítást. A provincia fővárosa Carnuntum volt. A 2. szakaszban a provinciát kettéosztották, ekkor lett Alsó-Pannónia székhelye Aquincum. A terület sokat fejlődött, romanizálódott. A század második felében, Marcus Aurelius császár uralkodása alatt germán betörések jórészt elpusztították a provinciákat, de azok hamarosan újraéledtek. A harmadik században a katonacsászárok korában a pannóniai légiók többször is komoly szerepet játszottak a belháborúkban. Diocletianus császár a négy provinciát hozott létre a területen. A 4. század végén, a népvándorlás korában a terület egyre inkább háborús területté változott, a romanizált lakosság elhagyta, az 5. században hun megszállás alá került.
Peloponnészosz	Félsziget a Balkén-félsziget déli részén, a Korinthoszi-öböltől délre, a Ión- és az Égei-tenger között. A történelem előtti idők óta lakott. A Kr. e. 2. évezredben a mükénéi görög civilizáció több központja, és a legnagyobb Mükéné is itt volt. A félsziget nyugati részén helyezkedett el Olümpia. A Kr. e. 1. évezredben a terület legnagyobb görög városállamai Spárta és Korinthosz voltak. A félszigeten gyakran vívtak háborúkat. A Római Birodalom a Kr. e. 2. században hódította meg. A középkorban a Bizánci Birodalomhoz tartozott (egyes részeit Velence hódította meg). A 15. században az Oszmán Birodalom fennhatósága alá került. A 19. század közepétől a független Görögország része.
Perzsa Birodalom	Az Iráni-medencében a Kr. e. 7. században létrejött perzsa államból a következő évszázadban kinövő birodalom neve. A Birodalom az Indus-folyótól Egyiptomig terjedt, Európába is betört, de Hellaszt a görögök ellenállás miatt nem tudta meghódítani (5. század, görög-perzsa háborúk). A Kr. e. 4. században a Nagy Sándor által vezetett makedón-görög támadás hatására összeomlott.
Perzsia	A mai Irán területének 1935 előtti neve. Az Iráni-fennsík délnyugati, a Perzsa-öböl felé eső részén lévő tartomány (ókorban: Pársz, ma: Fársz) nevéből származik. Az Iráni-fennsíkra a Kr. e. 2. évezred végén benyomuló indoeurópaiak közül a perzsák a 7. században hozták létre államukat, amely hamarosan birodalommá nőtt (Perzsa Birodalom). A birodalom bukása után a hellenisztikus a Szeleukida Birodalom része lett a terület, majd a pártusok hódították meg. Őket a Kr. u. 3. században úzték el a perzsák, ekkor jött létre az Újperzsa (vagy Szászánida) Birodalom, amely a 7. századi arab hódításig létezett. A terület a XI. századtól a Szeldzsuk Szultánság, majd a 13. századtól mongol uralom alatt volt, a 16. századtól jött létre ismét a független Perzsia. Függetlenségét sikerült később is megőriznie, bár a 19. században területeteket vett el az országtól Oroszország és a Brit Birodalom. A 20. században reformkísérleteket hajtottak végre (ennek során változtatták az ország nevét Iránra), majd 1979-ben forradalom űzte el az utolsó uralkodót (sahot). Azóta Irán teokratikus irányítás alatt áll.

Róma	Város Közép-Itáliában. A Kr. e. 8. században jött létre. Fokozatosan a Római Birodalom központja lett. A Kr. u. 3 századtól a birodalomban elvesztette központi szerepét, befolyása a birodalomra csökkent, a 4. században Konstantinápoly létrehozásakor elvesztette fővárosi rangját is, majd 395-ben, a birodalom kettéosztásakor visszazerezte, de ismét elvesztette Ravenna javára. A középkorban a pápa székhelyeként tett szert ismét nagyobb szerepre, a 8. századtól a Pápai Állam központja volt. 1870-ben lett az egységesülő Olaszország fővárosa.
Rudabánya	Város Borsod-Abaúj-Zemplén megyében, Kazincbarcika közelében. Itt találták meg az 1960-as években a Rudapithecus hungaricus (vagy Dryopithecus brancoi) elnevezésű, mintegy 12 millió évvel ezelőtt élt emberszabású majom állkapocstöredékét.
Savaria	Város az ókori Római Birodalomban, Pannónia provinciában, a mai Szombathely helyén. A terület már korábban is lakott volt. A rómaiak számára fontosságát az adta, hogy a település mellett húzódott a Borostyánkőút. Már a Kr. u. 1. században virágzásnak indult, hamarosan Felső-Pannónia provincia vallási központja lett (pl. Ízisz-szentély). A 3. század végén, amikor Diocletianus császár átszervezte a birodalmat, négy részre osztotta (az addig két részből álló) Pannóniát, és Pannonia Prima provincia székhelye Savaria lett. Az 5. század közepén került hun kézre a város, és elpusztult.
Sopianae	Város az ókori Római Birodalomban, Pannónia provinciában, a mai Pécs helyén. A terület már korábban is lakott volt. A várost a Kr. u. 1. században alapították a rómaiak. A 3. század végén, amikor Diocletianus császár átszervezte a birodalmat, négy részre osztotta (az addig két részből álló) Pannóniát, és Pannonia Valeria provincia székhelye Savaria lett. A 4. századból több ókeresztény sírkamra maradt fenn (ma a világörökség része). Az 5. században a hunok kezébe került.
Spárta	Görög város a Peloponnészoszi-félsziget déli részén. A város a Kr. e. 10. századi dór vándorlás során jött létre (a terület már korábban is lakott volt). A következő évszázadokban elfoglalták a környező területeket, és sajátos társadalmat hoztak létre, melyben a teljes jogú polgárok csak katonáskodással foglalkoztak, a leigázott területek lakosai pedig rabszolgaként dolgoztak (helóták). Spárta a 6. században Hellasz legerősebb szárazföldi hatalma lett. Spárta az 5. században nagy részt vállalt a görög-perzsa háborúkban a perzsák feletti győzelemből, majd a peloponnészoszi háborúban (Kr. e. 431–404) szövetségesei segítségével megtörte Athén hatalmát. A hosszú háborúskodás azonban Spártát is kimerítette, és hamarosan elvesztette erejét Thébával szemben. A 4. század folyamán még harcolt Makedónia ellen, de később minden befolyását és hatalmát elvesztette, sorsa összeolvadt a területét birtokló birodalmak sorsával.
Sumer	Mezopotámia déli, a Perzsa-öböllel határos területének neve az ókorban. Nevét az ókorban itt élő, ismeretlen eredetű sumerokról kapta. A sumerok hozták létre az első városállamokat, és találták fel az írást a Kr. e. 4. évezredben. A terület városállamokból (pl. Ur, Uruk, Lagas, Kis stb.) állt, nem alkotott egységes államot egészen az akkád agadei dinasztia (Sarrukín) Kr. e. 24. századi hódításáig. A 22-21. században, a III. Ur-i dinasztia idején egységes sumer állam jött létre a területen, de annak a nomád sémi amurrúk támadása miatt bekövetkező bukása után a sumerok lassan eltűntek.
Szalamisz	Sziget Görögországban az Attikai-félsziget és a Peloponnészoszi-félsziget között a Saróni-öbölben. A sziget és Attika közötti szorosban vívott Kr. e. 480-ban győztes csatát a Themisztoklész által irányított görög hajóhad a perzsák ellen.
Thermopülai-szoros	Közép-Görögországban, a Maliszi-öböl partján húzódó szoros. Kr. e. 480-ban Leonidasz spártai király vezetésével itt próbálták feltartani a perzsa sereget a görögök. Árulás folytán vereséget szenvedtek, de Leonidasz és 300 spártai harcos élete árán biztosította a görög sereg többi részének visszavonulását.
Tigris	A Eufrátesz mellett a másik fontos folyó Mezopotámiában ("Folyóköz"). Ez a két folyó tette lehetővé az öntözéses földművelés kialakítását Mezopotámiában.
Vértesszőlős	Település Komárom-Esztergom megyében. Az 1960-as években itt találták meg a mintegy 350 ezer éves előember (homo erectus; "Samu") csontmaradványait és telephelyét.

Térképek

